

Historia
1815
2004
POLSKA I ŚWIAT

Andrzej Garlicki

Historia

1815

2004

POLSKA I ŚWIAT

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2016

Redaktor: *Ewa Biernacka*

Korekta: Zespół

Projekt okładki i stron tytułowych: *Katarzyna Juras*

Copyright © Andrzej Garlicki 2005

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, 2016

ISBN: 978-83-7383-833-8

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie drugie

Skład i łamanie: WN Scholar (*Stanisław Beczek*)

Druk i oprawa: KM Druk, Łódź

SPIS TREŚCI

OD AUTORA	13
KONGRES WIEDEŃSKI	15
• abdykacja Napoleona • obrady i decyzje kongresu • zasady legitymizmu i równowagi sił • 100 dni Napoleona • ustalenie nowych granic i stref wpływów w Europie • deklaracja o zniesieniu handlu niewolnikami • Święte Przymierze	
KRÓLESTWO POLSKIE I ZIEMIE POD ZABOREM PRUSKIM I AUSTRIACKIM	22
• terytorium i ustrój • wielki książę Konstanty • nieprzestrzeganie liberalnych zasad konstytucyjnych • program inwestycyjny Druckiego-Lubeckiego • przemysł • zmiany w rolnictwie • uwłaszczenie chłopów w Prusach • sytuacja w Galicji i w Wielkim Księstwie Poznańskim • ocena panowania Aleksandra I • tajne organizacje w Rosji • powstanie dekabrystów • samowładztwo i system nikołajewski w Rosji	
WYDARZENIA REWOLUCYJNE WE FRANCJI I W BELGII W 1830 ROKU	29
• restauracja • rewolucja lipcowa we Francji • rewolucja w Belgii	
POWSTANIE LISTOPADOWE	32
• wolnomularstwo i Towarzystwo Patriotyczne • idea romantyzmu • spiszek podchorążych • wybuch powstania listopadowego • dyktatura Chłopickiego • powołanie Rządu Narodowego i detronizacja Mikołaja I • reakcja państw zachodnich • początek wojny polsko-rosyjskiej, bitwy pod Stoczkiem i Grochovem • powstanie na Litwie • bitwy pod Dębem Wielkim, Iganiami, Ostrołką • kryzys powstania • rozruchy w Warszawie • ofensywa armii rosyjskiej • upadek powstania • ocena powstania listopadowego • represje popowstaniowe	
WIELKA EMIGRACJA	43
• stosunek Niemców i Francuzów do polskich emigrantów, karbonariusze • socjalizm utopijny • obóz polityczny A. Czartoryskiego – Hotel Lambert • Towarzystwo Demokratyczne Polskie – „Wielki Manifest” • Gromady Grudziąż, Humań, Praga • znaczenie Wielkiej Emigracji	
WIOSNA LUDÓW	48
• organizacje niepodległościowe na ziemiach polskich • powstanie krakowskie 1846 r. i rabacja galicyjska • likwidacja Rzeczypospolitej Krakowskiej • wzrost rewolucyjnych nastrojów w Europie • państwa włoskie na progu Wiosny Ludów • rewolucja we Francji, obalenie monarchii • sytuacja polityczna w państwach niemieckich • początek rewolucji w Austrii • Węgry – narodziny autonomii • Prusy – rozruchy w Berlinie • Wiosna Ludów w Wielkopolsce • wydarzenia 1848 r. w Galicji • stłumienie rewolucji we Francji • Napoleon III cesarzem Francji • walki we Włoszech • Węgry wiosną 1848 r. • stłumienie rewolucji w Wiedniu • Wiosna Ludów w Prusach • walki na Węgrzech 1848–1849 • ocena Wiosny Ludów • <i>Manifest komunistyczny</i>	
KRYZYS IMPERIUM TURECKIEGO I WOJNA KRYMSKA	64
• Porta Otomańska w początkach XIX w. • dążenia niepodległościowe Serbów i Greków • traktat londyński 1827 r. • wojna turecko-rosyjska 1828–1829 • polityka mocarstw europejskich wobec Turcji • wojna krymska • polska emigracja wobec wojny krymskiej	
AMERYKA PÓŁNOCNA W XIX WIEKU	71
• przekształcanie Kanady w dominium • rozwój terytorialny i gospodarczy oraz życie polityczne Stanów Zjednoczonych • secesja stanów południowych, początek wojny secesyjnej • pierwsze bitwy, cele wojenne stron • proklamacja emancypacyjna • gospodarka wojenna • koniec wojny • poprawki do konstytucji – zniesienie niewolnictwa • sytuacja ludności murzyńskiej • Meksyk w latach 1823–1867	

ZJEDNOCZENIE WŁOCH	82
• Piemont w połowie XIX w. • porozumienie Cavoura z Napoleonem III • wojna Piemontu z Austrią • mocarstwa europejskie wobec wydarzeń we Włoszech • porozumienie francusko-austriackie • wyprawa Garibaldiego i powstanie na Sycylii • Wiktor Emanuel królem Włoch • papież Pius IX wobec procesu zjednoczenia Włoch	
ROSJA PO WOJNIE KRYMSKIEJ	87
• reformy Aleksandra II: agrarna, ziemstw, sądownictwa, wojskowa • ożywienie życia umysłowego • Ziemia i Wola • ruch narodnicki	
POWSTANIE STYCZNIOWE	89
• konspiracja patriotyczna na ziemiach polskich • Towarzystwo Rolnicze • „czerwoni” i „biali” • manifestacje 1861 r. • polityka Aleksandra Wielopolskiego • masakra na pl. Zamkowym • stan wojenny w Królestwie • budowa konspiracyjnych struktur • Komitet Centralny Narodowy i program powstania • kontakty Komitetu z rosyjskimi demokratami • branka • wybuch powstania • manifest Tymczasowego Rządu Narodowego • Ludwik Mierosławski dyktatorem powstania • reakcja mocarstw europejskich na powstanie • przystąpienie „białych” do powstania • Marian Langiewicz dyktatorem powstania • rozbudowa tajnych struktur rządowych • powstanie na Litwie, Żmudzi i na Wołyniu • stosunek społeczeństw i rządów europejskich do powstania • terror władz carskich • Romuald Traugutt dyktatorem powstania • carska reforma uwłaszczeniowa • koniec powstania • bilans powstania • spór o powstanie styczniowe	
AUTONOMIA GALICJI	111
• napięcia polityczne w monarchii austriackiej • Agenor Gołuchowski • reformy funkcjonowania monarchii austriackiej, powstanie Austro-Węgier, reformy cesarstwa • struktura władz w Galicji • konserwatyści krakowscy – teka Stańczyka	
ZJEDNOCZENIE NIEMIEC	115
• Prusy – program Bismarcka • wojna o Szlezwik i Holsztyn • wojna prusko-austriacka; armia pruska • francuskie przygotowania do wojny z Prusami • depesza emska, wybuch wojny prusko-francuskiej • bitwa pod Sedanem • III Republika • powstanie cesarstwa niemieckiego • wybory do Zgromadzenia Narodowego we Francji • Komuna Paryska • upadek Komuny • polityka wewnętrzna Bismarcka • Kulturkampf, metody germanizacji	
NOWY UKŁAD SIŁ W EUROPIE	124
• kryzys bałkański – powstanie w Bułgarii • konstytucja turecka z 1876 r. • interesy mocarstw europejskich na Bałkanach • wojna rosyjsko-turecka 1877 r. • pokój w San Stefano • konferencja berlińska, nowy ład na Bałkanach • niepodległa Bułgaria • system sojuszy Bismarcka • sojusz francusko-rosyjski	
POLSKI <i>FIN DE SIÈCLE</i>	131
• przemiany gospodarcze • ośrodki przemysłowe na ziemiach polskich • migracje i emigracja zarobkowa • kształtowanie się świadomości narodowej • pozytywizm • początki ruchu socjalistycznego i narodowego • program i działalność SDKPiL • ruch ludowy w Galicji, Stronnictwo Ludowe	
ŚWIAT NA PRZEŁOMIE WIEKÓW	142
• polityczne idee Oświecenia • Romantyzm • Pozytywizm • wielkie odkrycia i wynalazki • próby przełamania izolacji Japonii • koniec ery Tokugawy • reformy Meiji • wojna japońsko-chińska • wpływy Rosji w Chinach • powstanie „bokserów” • układ japońsko-brytyjski • Rosja w początkach XX w. • wojna rosyjsko-japońska • Piłsudski i Dmowski w Japonii • Indie, powstanie sipajów • organizacja imperium brytyjskiego • powstanie Mahdiego w Sudanie • wojna burska • kolonie francuskie w Afryce • kolonie niemieckie, belgijskie i portugalskie • próby podboju Etiopii przez Włochy • ocena kolonializmu • syjonizm • zmierzch epoki wiktoriańskiej • społeczne i polityczne konsekwencje przewrotu przemysłowego • kwestia peryferyjności ziem polskich	
REWOLUCJA 1905 ROKU	164
• sytuacja wewnętrzna w Rosji • aktywizacja społeczeństwa polskiego • strajki i wiece w Petersburgu • „krwawa niedziela” w Petersburgu • strajki w Warszawie i Łodzi • SDKPiL oraz PPS wobec fali	

strajków • program Dmowskiego • strajk szkolny, walka o polonizację szkół • rewolucja 1905 r. w Łodzi • strajki rolne • bunt na pancerniku „Potiomkin” • strajk październikowy w Rosji • carski manifest konstytucyjny • wydarzenia jesieni 1905 r. w Warszawie • powstanie grudniowe w Moskwie • partie polityczne i związki zawodowe w Królestwie • PPS, akcje ekspropriacyjne, rozłam • koncepcja Piłsudskiego walki o niepodległość • Polacy w Dumie • Stołypinowska reforma agrarna • konflikty w obozie narodowym • sytuacja Żydów w Rosji i w Królestwie • przemiany polityczne w Królestwie Polskim • Galicja w latach 1905–1913 • zabór pruski • strajk szkolny • Komisja Kolonizacyjna, Hakata • ocena polityki germanizacyjnej

WIELKA WOJNA 183

• stosunki angielsko-niemieckie • aneksja Bośni i Hercegowiny przez Austro-Węgry • orientacje polityczne w społeczeństwie polskim • obóz niepodległościowy • kryzysy marokańskie • wojna włosko-turecka • pierwsza i druga wojna bałkańska • Polacy wobec perspektywy wojny • zamach w Sarajewie • wybuch wojny • cele wojenne mocarstw europejskich • stosunek sił stron walczących • plan Schlieffena i plan francuski • przystąpienie Japonii do wojny • wymarsz kompanii kadrowej do Królestwa • utworzenie Legionów Polskich • niemiecka ofensywa na Belgię i Francję • walki niemiecko-rosyjskie w Prusach Wschodnich • bitwa nad Marną • Turcja przystępuje do wojny • walki na morzu • polityka walczących stron wobec Polaków • przystąpienie Włoch i Bułgarii do wojny • ofensywa niemiecka na Wschodzie • koncepcja Mitteleuropy • kwestia Legionów • Akt 5 listopada 1916 r. • Czechosłowacka Rada Narodowa • sytuacja wewnętrzna w Rosji • Tymczasowa Rada Stanu w Królestwie Polskim • prezydent Wilson o sprawie polskiej • Stany Zjednoczone wobec wojny w Europie • Stany Zjednoczone wkraczają do wojny • masowe strajki w Piotrogradzie • rewolucja lutowa • Rząd Tymczasowy • abdykacja Mikołaja II • koncepcja Dmowskiego odbudowy państwa polskiego • Ententa wobec sprawy polskiej • kryzys przysięgowy w Legionach Polskich • Komitet Narodowy Polski • Rada Regencyjna w Królestwie • rewolucja październikowa w Rosji 1917 r. • program bolszewików • pokój brzeski • 14 punktów prezydenta Wilsona • traktat państw centralnych z Ukrainą • ofensywa niemiecka we Francji • kontrofensywa aliantów • walki na froncie włoskim • początki rozpadu monarchii habsburskiej • rewolucja w Niemczech • rozejm w Compiègne • bilans Wielkiej Wojny

BUDOWANIE NADZIEI 218

• Kissingera ocena I wojny światowej • konflikt polsko-ukraiński, walki o Lwów • Polska Komisja Likwidacyjna w Galicji • Rząd Tymczasowy w Lublinie • powrót Piłsudskiego z Magdeburga • Piłsudski Naczelnikiem Państwa • konflikt o Śląsk Cieszyński • stanowisko komunistów w kwestii niepodległości Polski • Ignacy Paderewski premierem • powstanie wielkopolskie • wybory do Sejmu Ustawodawczego • Mała Konstytucja • konferencja pokojowa w Paryżu • sprawa pokojowa na konferencji • rozstrzygnięcia dotyczące Polski • podpisanie traktatu wersalskiego • Liga Narodów • traktat z Austrią • traktaty z Bułgarią i Węgrami • upadek imperium osmańskiego • reformy Kemala Paszy • deklaracja Balfoura • wyprawa wileńska 1919 r. • powstanie państwa litewskiego • polska ofensywa w Galicji Wschodniej • rokowania z rządem radzieckim • wojna domowa w Rosji i na Ukrainie • rozbudowa polskiej armii • umowa z Petlurą • dymisja rządu Paderewskiego • polska ofensywa na wschodzie 1920 r. • kontrofensywa Armii Czerwonej • Rada Obrony Państwa • odwrót wojsk polskich • konferencja w Spa • plebiscyt na Warmii i Mazurach • podział Śląska Cieszyńskiego • ustawa o reformie rolnej • Rząd Obrony Narodowej W. Witosza • Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski w Białymstoku • bitwa warszawska • dalsze działania wojenne • traktat ryski • tzw. bunt generała Żeligowskiego • Konstytucja marcowa 1921 r. • powstania śląskie, plebiscyt • Polska w 1922 r., obszar, granice • struktura etniczna II Rzeczypospolitej • zróżnicowanie gospodarcze i społeczne II Rzeczypospolitej

KRYZYS DEMOKRACJI 260

• układ w Rapallo • Włochy po I wojnie • powstanie ruchu faszystowskiego • Mussolini premierem Włoch • dyktatura faszystowska we Włoszech • okupacja Zagłębia Ruhry przez Francję • próby opanowania chaosu w Niemczech • powstanie NSDAP • Adolf Hitler i jego program • przewrót wojskowy w Hiszpanii • wybory parlamentarne w Polsce • Gabriel Narutowicz prezydentem RP • inicjatywy społeczne PPS • Stanisław Wojciechowski prezydentem RP • rząd Chjeno-Piasta • strajk generalny i zamieszki w Krakowie • rząd i reformy Grabskiego • konkordat z 1925 r. • reforma rolna 1925 r. • wojna celna z Niemcami • Rosja Radziecka, śmierć Lenina, przejęcie władzy przez Stalina • plan Dawesa • konferencja w Locarno • upadek rządu Grabskiego • aktywizacja obozu

piłsudczykowski • przewrót majowy 1926 r. • Piłsudski przejmuje władzę • sierpniowa nowela Konstytucji • filozofia polityczna Piłsudskiego • periodyzacja i ocena rządów sanacji • wybory parlamentarne 1928 r. • walka Piłsudskiego z Sejmem • narodziny Centrolewu • Wielki Kryzys • sytuacja w ZSRR w końcu lat 20. • polityczne konsekwencje Wielkiego Kryzysu w Polsce • aktywizacja Centrolewu • wybory „brzeskie” • aresztowanie przywódców opozycji • wyniki wyborów „brzeskich” • proces brzeski • rząd Walerego Sławka • zjednoczenie ruchu ludowego • zmiany w obozie narodowym • konflikty społeczne • Konstytucja kwietniowa 1935 r. • obóz w Berezie Kartuskiej • „wielka czystka” w ZSRR

NA DRODZE KU WOJNIE 296

• japońska agresja w Mandżurii • Adolf Hitler kanclerzem Niemiec • polsko-niemiecka deklaracja o niestosowaniu przemocy • śmierć Piłsudskiego • wybory parlamentarne 1935 r. • rozbieżności w obozie sanacyjnym • Eugeniusz Kwiatkowski, budowa COP • Niemcy występują z Ligi Narodów • agresja włoska w Etiopii • remilitaryzacja Nadrenii • wojna domowa w Hiszpanii • powstanie osi Rzym–Berlin • pakt antykominternowski • polityka wewnętrzna Hitlera • wojna japońsko-chińska • *Anschluss* Austrii 1938 r. • układ monachijski, rozbiór Czechosłowacji • niemieckie żądania wobec Polski • kontakty polsko-francuskie • powstanie Ozonu • protesty robotnicze i chłopskie • secesja Słowacji, aneksja Czech i Moraw • gwarancje brytyjskie i francuskie dla Polski • odrzucenie przez Polskę roszczeń Niemiec • układ Ribbentrop–Mołotow • prowokacja gliwicka • przemiany cywilizacyjne pierwszych dekad XX wieku • nauka, kultura, oświata w II RP

KAMPANIA WRZEŚNIOWA 319

• plany wojenne obu stron • ultimatum rządów Wielkiej Brytanii i Francji wobec Niemiec, przystąpienie tych państw do wojny • pierwszy etap kampanii • 17 września 1939 r. – wkroczenie Armii Czerwonej w granice Polski • nowe władze Rzeczypospolitej na emigracji • ocena ogólna

BUDOWANIE PAŃSTWA PODZIEMNEGO 332

• tworzenie organizacji zbrojnych – SZP, ZZW • powołanie Politycznego Komitetu Porozumiewawczego • załączki wojny propagandowej

POLSKA POD OKUPACJAMI 336

• założenia hitlerowskiej polityki na ziemiach polskich i ich realizacja • sytuacja ludności na ziemiach pod okupacją radziecką • dwa totalitaryzmy – podobieństwa i różnice • losy polskich oficerów w ZSRR – Katyń, Miednoje, Charków

PODBOJE 345

• drugi układ Ribbentrop–Mołotow 28 września 1939 r. • wojna radziecko-fińska • „wojna błyskawiczna” na zachodzie Europy w 1940 r. • konsekwencje klęski Francji • bitwa o Anglię i jej reperkusje • wojna wykracza poza Europę • powstanie osi Rzym–Berlin–Tokio • zajęcie Bałkanów

KU WIELKIEJ KOALICJI 356

• wybuch wojny radziecko-niemieckiej • Karta Atlantycka • układ Sikorski–Majski 30 lipca 1941 r.: tworzenie armii polskiej w ZSRR • załamanie się „wojny błyskawicznej” na Wschodzie • Pearl Harbor – przystąpienie Stanów Zjednoczonych do wojny • początki Wielkiej Koalicji

HOLOCAUST 365

• niemieckie plany eksterminacji Żydów • życie w gettach • stosunek ludności polskiej do działań niemieckich wobec Żydów • obozy zagłady • powstanie w getcie warszawskim

PAŃSTWO PODZIEMNE 372

• powołanie Delegatury Rządu na Generalne Gubernatorstwo • aktywizacja polskich komunistów – powstanie PPR • scalenie polskiego podziemia zbrojnego – powstanie Armii Krajowej

PRZEŁOM 377

• niemiecka ofensywa na Krym • operacja stalingradzka Armii Czerwonej • walki aliantów z Niemcami w Afryce • wojna na Dalekim Wschodzie • bitwa pod Kurskiem • aliancki desant na Sycylię; obalenie rządu Benita Mussoliniego

POLSKA W 1943 ROKU – W PRZEDEDNIU ZMIAN 388

• kryzys w stosunkach polsko-radzieckich w 1943 r., zawieszenie przez ZSRR stosunków dyplomatycznych z rządem polskim • ożywienie działalności ZPP i formowanie w ZSRR I Dywizji (gen. Berlinga) • śmierć gen. Władysława Sikorskiego • zmiany w Polskim Państwie Podziemnym, aresztowanie Stefana Grot-Roweckiego, Tadeusz Bór-Komorowski jego następcą • konferencja Wielkiej Trójki w Teheranie (28 listopada – 1 grudnia 1943 r.)

POLSKA – FAKTY DOKONANE 396

• powstanie Krajowej Rady Narodowej • powstanie Rady Jedności Narodowej • rząd Mikołajczyka wobec sytuacji po Teheranie • bitwa o Monte Cassino

PKWN. POWSTANIE WARSZAWSKIE. RZĄD TYMCZASOWY 403

• powstanie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego • Powstanie Warszawskie i jego ocena • stanowisko aliantów zachodnich i ZSRR wobec spraw polskich • skład rządu • sytuacja rządu londyńskiego

JALTA I KONIEC WOJNY W EUROPIE 416

• lądowanie aliantów w Normandii • operacja w Ardenach • działania wojenne na froncie wschodnim • spisek na życie Hitlera • zmiany polityczne i militarne na Półwyspie Bałkańskim • zimowa ofensywa Armii Czerwonej • konferencja Wielkiej Trójki w Jalcie (4–11 lutego 1945 r.) • reakcja Rządu RP na emigracji na porozumienia jaltańskie • aresztowanie przywódców podziemia • działalność Rządu Tymczasowego • działania wojenne na froncie wschodnim i zachodnim • operacja berlińska, kapitulacja Niemiec • bilans działań wojennych

TYMCZASOWY RZĄD JEDNOŚCI NARODOWEJ 431

• rozmowy konsultacyjne i powołanie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej • proces 15 przywódców Polski Podziemnej • sytuacja polityczna w kraju

POCZDAM 438

• konferencja w Poczdamie (17 VII–2 VIII 1945) • nowa koncepcja ładu światowego • decyzje w sprawie Niemiec • rozstrzygnięcia w sprawie granic Polski

FINAŁ WOJNY ŚWIATOWEJ. DZIAŁANIA NA PACYFIKU 441

• działania militarne, użycie bomby atomowej • kapitulacja Japonii

REFERENDUM 443

• kontekst międzynarodowy • idea Bloku Stronnictw Demokratycznych • referendum jako próba uznania rzeczywistego układu sił politycznych • nowe instytucje systemu represji • wyniki referendum • pogrom ludności żydowskiej w Kielcach

POCZĄTKI „ZIMNEJ WOJNY” 454

• proces niemieckich zbrodniarzy wojennych w Norymberdze • świat powojenny w oczach Stalina • wystąpienie Winstona Churchilla w Fulton i Jamesa Byrnesa w Stuttgarcie

WYBORY W 1947 ROKU 459

• powrót idei Bloku Demokratycznego, trudności w jej realizacji • metody walki z opozycyjnym PSL • wybory i ich wyniki • Sejm Ustawodawczy, wybór Prezydenta RP, powołanie rządu, Mała Konstytucja

WYSIEDLENIA, PRZESIEDLENIA, EMIGRACJA 466

• przemieszczenia ludności w wyniku działań wojennych i zmiany granic Polski • polska emigracja w Europie Zachodniej • wysiedlenia ludności niemieckiej z Ziem Odzyskanych • wysiedlenia ludności ukraińskiej do ZSRR • akcja „Wisła”

DOKTRYNA TRUMANA. PLAN MARSHALLA 470

• nowa polityka Stanów Zjednoczonych w sprawie Niemiec • doktryna Trumana • plan Marshalla • utworzenie Europejskiej Organizacji Współpracy Gospodarczej i Paktu Unii Zachodniej • pierwszy kryzys berliński • przewrót komunistyczny w Czechosłowacji • charakterystyka systemu totalitarnego

KOMINFORM	476
• powołanie Biura Informacyjnego Partii Komunistycznych (Kominform) • Kominform forum konfliktu radziecko-jugosłowiańskiego • powstanie Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej	
DROGA DO STALINIZMU	479
• amnestia dla podziemia • sytuacja PSL po wyborach 1947 r. • procesy przywódców partii opozycyjnych w Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech • ucieczka Mikołajczyka i stopniowy rozpad PSL	
„BITWA O HANDEL”. PLAN TRZYLETNI	484
• oceny plenum KC PPR (IV 1947 r.) sytuacji politycznej i gospodarczej • metody „bitwy o handel” • założenia i wyniki realizacji Planu Trzyletniego	
ODSUNIĘCIE OD WŁADZY WŁADYSŁAWA GOMUŁKI.	
POWSTANIE PZPR	487
• proces tworzenia monopartii • konflikt w łonie kierownictwa PPR • organizacja jednolitego ruchu młodzieżowego • personalizacja władzy jako przejaw stalinizacji • sierpniowo-wrześniowe plenum KC PPR, sprawa tzw. odchylenia prawicowo-nacjonalistycznego, powstanie PZPR	
DWA PAŃSTWA NIEMIECKIE. NATO	493
• proklamowanie Republiki Federalnej Niemiec i utworzenie Niemieckiej Republiki Demokratycznej • podpisanie sojuszu wojskowego zwanego Paktem Atlantycznym (NATO) • utrata przez Stany Zjednoczone monopolu atomowego • amerykańska doktryna „zimnej wojny”	
DALEKI I BLISKI WSCHÓD	497
• wojna domowa w Chinach, proklamowanie Chińskiej Republiki Ludowej • wojna koreańska i jej skutki międzynarodowe • wojna w Wietnamie • powstanie państwa Izrael	
POLSKI STALINIZM	505
• zmiany i czystki w armii • wymiana pieniędzy w 1950 r. • kolejny etap likwidacji „odchylenia prawicowo-nacjonalistycznego” w partii • zmiany w systemie prawnym • Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej • procesy polityczne przejawem represji systemu stalinowskiego • decyzja Kominformu o kolektywizacji wsi • dążenie do monopolu informacyjnego • awans społeczny i jego polityczne skutki • jednostka a państwo w socjalizmie	
KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI W POLSCE	
W CZASACH STALINOWSKICH	516
• polityka państwa wobec Kościoła w latach 1945–1947 • Kościół wobec referendum i wyborów • działania represyjne wobec Kościoła i kleru • porozumienie Kościoła z państwem	
ŚMIERĆ STALINA	526
• okoliczności śmierci Stalina • podział władzy w kierownictwie ZSRR • zamieszki w Pilźnie i Berlinie w czerwcu 1953 r. • upadek Berii	
TRZECI ŚWIAT	530
• wyjaśnienie terminu • powstanie niepodległych państw na Filipinach, w Indonezji i Birmie • wojna na Półwyspie Indochińskim • obalenie monarchii w Egipcie, powstanie niepodległych państw na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej • nowe państwa w Azji i Afryce terenem rywalizacji wpływów supermocarstw • pierwsza konferencja afroazjatycka w Bandungu	
PAŹDZIERNIKOWA ODWILŹ	534
• intensyfikacja represji wobec Kościoła • wzrost nacisku na kolektywizację wsi • hasło „produkcji ubocznej”, próba wzbogacenia rynku • zwiastuny odwilży w kulturze • audycje Józefa Światły w „Radiu Wolna Europa” • XX Zjazd KPZR • śmierć Bieruta, frakcje w kierownictwie PZPR • starcia na ulicach Poznania w czerwcu 1956 r. • plenum KC PZPR w październiku 1956 r., powrót do władzy Władysława Gomułki • reakcja Moskwy na wydarzenia w Polsce • utworzenie Układu Warszawskiego • odprężenie na arenie międzynarodowej • utworzenie EWG i Euroatomu – początki zjednoczonej Europy	

POWSTANIE WĘGIERSKIE. KONFLIKT SUESKI 551

• spontaniczne powstanie w Budapeszcie • interwencja ZSRR na Węgrzech i powstanie rządu J. Kadara • narastanie konfliktu na Bliskim Wschodzie i wojna egipsko-izraelska • doktryna Eisenhowera • nowe formy rywalizacji mocarstw • sytuacja w Moskwie

„MAŁA STABILIZACJA” GOMUŁKI 557

• Gomułka koncepcja socjalizmu • erupcja inicjatyw społecznych • stosunki polsko-radzieckie 1956/1957 • próby reform ekonomicznych • porządkowanie sceny politycznej, koniec „odwilży” • walka z Kościołem i konflikt władzy ze środowiskami intelektualnymi • faza wzmożonych inwestycji • bilans 15 lat PRL

ŚWIAT PO UPADKU STALINIZMU 566

• „wielki skok” i rewolucja kulturalna w Chinach • konflikt Moskwy z Pekinem • kwestia niemiecka w końcu lat 50. • zmiany we Francji końca lat 50. • wojna w Algierii • przemiany w Ameryce Łacińskiej • radykalizacja nastrojów społecznych na Kubie • John Fitzgerald Kennedy prezydentem Stanów Zjednoczonych • mur berliński • kryzys kubański • eskalacja konfliktu wietnamskiego • „przebudzenie Afryki”

KONIEC EPOKI GOMUŁKOWSKIEJ 583

• list 34 • konfrontacja pomiędzy państwem a Kościołem z okazji obchodów milenijnych • wojna izraelsko-arabska 1967 r. • kampania antysemicka w Polsce, wydarzenia marcowe • zmiany w Czechosłowacji, interwencja państw Układu Warszawskiego • zaburzenia i kontestacje w 1968 r. w świecie zachodnim • zakończenie wojny w Wietnamie • tendencje kryzysowe w gospodarce polskiej • układ o normalizacji stosunków RFN-PRL • wydarzenia grudnia 1970 r. na Wybrzeżu • usunięcie Gomułka z władz PZPR, Edward Gierek I sekretarzem KC

DEKADA EDWARDA GIERKA 603

• pierwsze działania nowej ekipy władzy • starania nowej ekipy o społeczną akceptację • zmiany w polityce gospodarczej • zmiany w konstytucji PRL, protesty intelektualistów • strajki w Radomiu, Ursusie i Płocku • powstanie Komitetu Obrony Robotników

ŚWIAT W KRYZYSIE 616

• załamanie się światowego systemu walutowego i kryzys naftowy • wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża • odprężenie w stosunkach międzynarodowych obalenie reżimu Pol-Pota w Kambodży, Rezy Pahlawiego w Iranie i Anastasio Somozy w Nikaragui • zwycięstwo konserwatystów w Wielkiej Brytanii, polityka Margaret Thatcher • radziecka interwencja w Afganistanie • wojna irańsko-iracka

SIERPIEŃ 1980 ROKU 625

• narastanie fali strajków • strajk w Stoczni Gdańskiej pod hasłami politycznymi • podpisanie porozumień w Szczecinie, Gdańsku i Jastrzębiu • koniec rządów Edwarda Gierka, zmiany we władzach partyjnych i państwowych • powstanie NSZZ „Solidarność” • narastanie konfliktów między rządem i „Solidarnością” • ZSRR wobec sytuacji w Polsce • rozmowy między rządem a „Solidarnością” • PZPR w okresie posierpniowym, przywództwo gen. Jaruzelskiego • spotkanie Jaruzelski-Glemp-Wałęsa • decyzja o stanie wojennym i jej ocena

STAN WOJENNY 645

• działania władz, internowania • akty oporu wobec stanu wojennego, podziemna działalność „Solidarności” • zła sytuacja gospodarcza • sytuacja w ZSRR • druga pielgrzymka Jana Pawła II do Polski • zamordowanie księdza Jerzego Popiełuszki • początki liberalizacji systemu • katastrofa w Czarnobylu • sytuacja gospodarcza • początki epoki Michaiła Gorbaczowa w ZSRR

„OKRĄGLY STÓŁ” 660

• wstępne inicjatywy • obrady „okrągłego stołu” • wybory 1989 r. • PRL – bilans klęsk i sukcesów

„JESIEŃ LUDÓW” 668

• narodziny demokracji w krajach Europy Środkowej i Wschodniej

III RZECZPOSPOLITA 673

• tworzenie najwyższych władz państwowych – rząd Tadeusza Mazowieckiego • priorytetowe kierunki działań polskiej polityki zagranicznej • plan Leszka Balcerowicza • wybory prezydenckie, Lech Wałęsa prezydentem RP • inauguracja prezydentury Wałęsy • dymisja rządu Tadeusza Mazowieckiego • wybory parlamentarne 1991 r. • wybory parlamentarne 1993 r., SLD i PSL przejmują władzę • wybory prezydenckie 1995 r., zwycięstwo Aleksandra Kwaśniewskiego • tzw. sprawa Józefa Oleksego • kwestia rozszerzenia NATO • konstytucja • wybory parlamentarne 1997 r. • powołanie rządu Jerzego Buzka • projekty wielkich reform • zmiany w partiach politycznych • wybory prezydenckie i parlamentarne • koalicja SLD–Unia Pracy • w stronę Unii Europejskiej

ŚWIAT – JEDNO MOCARSTWO STANY ZJEDNOCZONE 709

• wojna w Zatoce Perskiej • rozpad Związku Radzieckiego • terroryzm • ataki terrorystyczne na Nowy Jork i Waszyngton • działania militarne w Afganistanie • wojna w Iraku

KALENDARIUM 1815–2015 719**INDEKS NAZWISK 830****Spis map**

Europa po kongresie wiedeńskim	17
Królestwo Kongresowe i Rzeczpospolita Krakowska oraz działania wojenne w okresie powstania listopadowego	34
Stany Zjednoczone w okresie wojny secesyjnej	75
Powstanie styczniowe	91
Afryka w 1900 r.	157
Fronty wschodni (góra) i zachodni (dół) w okresie I wojny światowej	185
Odbudowa państwa polskiego	226
Europa po Wielkiej Wojnie (1922 r.)	235
Bitwa warszawska	247
Terytorium i podział administracyjny II Rzeczypospolitej	256
Zdobycze terytorialne III Rzeszy przed 1 września 1939 r.	311
Kampania wrześniowa. Działania wojsk niemieckich	320
Bitwa nad Bzurą	323
Kampania wrześniowa. Działania wojsk radzieckich	326
Podział Polski	336
Podział administracyjny Generalnego Gubernatorstwa	337
Wojna zimowa	346
Główne kierunki uderzenia wojsk niemieckich na Francję	349
Bitwa pod El-Alamein	379
Podboje Japonii na Pacyfiku	381
Główne kierunki uderzeń sprzymierzonych na Pacyfiku	382
Bitwa pod Kurskiem	386
Kampanie we Włoszech	387
Lądowanie w Normandii	417
Korea w okresie wojny koreańskiej	499
Indochiny	502
Mapa polityczna Afryki w 1995 r.	580
Afganistan i sąsiedzi	622
Irak i jego sąsiedzi	714